

KATOLIČKI LAICI OPET NA OKUPU*

Jakov Jukić, Split

Uloga i mjesto vjernika laika u Crkvi i u društvu jamačno je jedna od najzahtjevnijih tema današnjega povijesnog kršćanstva. Posebice će to biti u našim prilikama, gdje je tijek razvoja katoličkih udruženja bio poslije II. svjetskog rata naprasno prekinut i u svojem punom zamahu prisilno zaustavljen gotovo pedeset godina.

Propašću marksističke ideologije i socijalističkog poretka, barem u njegovu izvanjsku obličju, mnoge dosad zapriječene i zabranjene crkvene djelatnosti počele su se naglo obnavljati, kao što su primjerice vjeronaučna nastava u školama ili sudjelovanje vjernika u sredstvima javnog priopćavanja. Nije onda iznenađenje što je došlo vrijeme i za sustavno okupljanje i ustrojavanje zauzetih kršćana u njihova laička društva, pokrete i zajednice. To je međutim mnogo složeniji i teži pothvat od drugih, jer ni u svijetu s njim ne ide sve najbolje kako bi možda netko neupućen ili naivan očekivao. Zato je potrebno da ovoj knjizi, koja marno sabire i vjerno ovjekovječuje prinose Zbora hrvatskih vjernika laika, održan u Zagrebu od 16. do 18. listopada 1992. u organizaciji Vijeća za laike Hrvatske biskupske konferencije, posvetimo nužnu pozornost i smjestimo taj važan vjernički događaj u širi sklop društvenih i religijskih previranja našega aktualnog trenutka.

U početku valja odmah upozoriti da laički pokret u Hrvata nije bez tradicije. Dapače, razlikuje se on u mnogočemu od onodobnih i srodnih katoličkih pokreta u Europi i svijetu, valjda najviše po nekoj svojoj osobitoj samostalnosti u odnosu na institucionalnu Crkvu. Druga je, dakako, stvar zašto je do tog osamostaljivanja dolazilo i koji su mu zbiljski razlozi. Ipak, početak laičkog pokreta u Hrvatskoj poklapa se s pojavom liberalizma, koji preko Slovenije i Austrije prodiše u Hrvatsku. Nažalost, mi nemamo ozbiljno i znanstveno pisane povijesti toga pokreta, što je svakako velika grehota, jer se od povijesti obično najviše uči. Knjiga fra Bonifacija Perovića (*Hrvatski katolički pokret. Moje uspomene*, Rim 1976), može se s korišću više puta čitati, jer daje uvijek nove poticaje za razmišljanje i zaključivanje. Iako osobna svjedočanstva u knjizi imaju izvanrednu vrijednost, ostaje činjenica da je fra Bonifacije Perović bio duhovnikom jedne od strana u sporu i da ga je upravo nadbiskup Alojzije Stepinac udaljio s toga mjesta, pa knjiga ne može proći kao nepristrano znanstveno djelo. Uostalom, to se jako osjeća u tekstu i teško je pretpostaviti objektivnost čovjeka koji je povrijeđen u svojem životnom opredjeljenju. Pojednostavljeno se može reći da se laički pokret u Hrvata ostvarivao kroz četiri raznorodne djelatnosti: organizacijskoj, vjerskoj, kulturnoj i

* Razmišljanje uz knjigu, *Zbor hrvatskih vjernika laika - Zagreb 1992. Obnoviti lice zemlje*, izdanje Glasa Koncila i Kršćanske Sadašnjosti, Zagreb 1993, 238 str.

političkoj. Najviše je skupljeno podataka o učincima prve i druge vrste djelatnosti, dok se o trećoj malo piše. Rijetko se može naći podatak da su najdragocjeniji plodovi kulturne djelatnosti bili *Hrvatska enciklopedija* i *Hrvatski socijalni tjedni*. Politika je pak posve odsutna iz tih prikaza, iako se njezin utjecaj ne smije nikako zanemariti. Inače, jedva što biva razumljivo. Tako primjerice fra Bonifacije Perović gotovo i ne spominje političku pozadinu zbivanja, ali je za pažljiva čitatelja ona posvuda prešutno nazočna i presudna. Nije dobro sve pretvoriti u politiku - kako je to svojedobno činio marksizam - ali je još opasnije nju potpuno izostaviti kad je u društvenoj zbilji stvarno bila obilato prisutna. Što se tiče organizacijskih pitanja, ona su za suvremenoga čovjeka nezanimljiva i štoviše često zazorna. Trošiti vrijeme na organizaciji danas se čini promašenim i nedjelotvornim trudom.

Treba se nadati i poraditi na tome da Hrvatski katolički pokret bude što prije znanstveno istražen i povijesno vrednovan. Tome mogu pripomoći dvije vrste knjiga: one što iznose nepoznate činjenice i one što teorijski promišljaju našu katoličku baštinu. Iz prve skupine ima još živih i vrlo djelatnih sudionika pokreta čija su svjedočanstva nezamjenjiva, pa ih valja živo poticati da svoje uspomene što prije srede i objave. Za drugu vrstu knjiga traži se mnogo veća stručna i teorijska sposobnost i spremnost. Pročitao sam nekoliko tekstova o Hrvatskom katoličkom pokretu što ih je nedavno objavio dr. Jura Krišto u našim povijesnim časopisima i mogu samo poželjeti da nam jednog dana podari prikaz cijele povijesti toga vjermičkog pokreta. Oslanjanje na izvore, ideologizirani pristup i moderna teologijska naobrazba zacijelo mu omogućuju da to na najbolji način i ostvari.

Uza sve to, za naše će suvremenike teološka odrednica problema laičkog pokreta biti daleko važnija od njezinog povijesnog opravdanja. Jer, ako II. Vatikanski koncil korjenito mijenja mjesto i ulogu laika vjernika u Crkvi i društvu, onda se zapravo mi ni u čemu ne nadovezujemo na prošlost - u smislu nastavka i vjernosti - nego gradimo nešto novo, u potpunoj neovisnosti o teološkim postavkama predratnoga Hrvatskog katoličkog pokreta. Naravno, taj izbor nije lako izvršiti i dvoumicu brzo razriješiti. U svakom slučaju mnoge teološke pojmove danas drugačije shvaćamo nego prije. Dovoljno je uzeti u obzir pojmove Crkve i svijeta, pa će se vidjeti koliki je pomak učinjen samo u pogledu terminologija, a kamoli ne sadržaja. Moglo bi se reći da je došlo čak do promjene shvaćanja liberalizma koji je inače u najvećoj mjeri određivao ponašanje i teologiju predkoncilskih laičkih pokreta. S druge pak strane, brojne su koncilske postavke doživjele u najnovije doba oštru teološku kritiku, što ne znači da smo se time vratili na stare konzervativne nesnošljivosti i isključivo ideološku optiku. Stvari su očito složenije nego se predstavljaju. No, na tu ćemo se temu vratiti kad budemo govorili o *Katoličkoj akciji*.

Imajući sve to u vidu, članovima Vijeća za laike Hrvatske biskupske konferencije sigurno nije bilo lako u odabiru tema i stavljanju

teoloških naglasaka. Ipak, razlozi za sazivanje Zbora su nadvladali strahove od mogućih nesporazuma, što je za svaku pohvalu i potporu. Razborito vođen od organizatora, Zbor je usredotočio svoje zanimanje na tri različita tematska sklopa. Prvi je bio posvećen prosudbi teksta najnovijeg papinskog dokumenta *Christifidels laici*, koji zapravo sintetizira službeno učenje Crkve o laicima u današnjim prilikama. To je kratka teologija laikata, čije osnovne postavke valja prije svih drugih stvari dobro poznavati. Prvi tematski sklop imao je dakle čisto pedagoško i obrazovno značenje, jer se bez njega nije moglo ići naprijed u raspravi. Drugi tematski sklop obrađivao je ulogu vjernika u životu mjesne Crkve, uzimajući u obzir njihovu uklop-ljenost u župnoj zajednici, obitelji, politici, sindikatu i općenito društvu. Ovdje je riječ o zbiljskom utjelovljenju crkvenog učenja u pojedine zauzetosti vjernika. Treći tematski sklop bio je posvećen povijesti Hrvatskog katoličkog pokreta i problemima ustroja današnjeg pokreta kod nas i u svijetu. Ovi su potonji problemi izazvali daleko veću pozornost i ozbiljnije prijepore nego se to moglo očekivati. Dapače, bili su jedini ozbiljni izazov prisutnim vjernicima, koji za drugo nisu odveć marili, što je donekle i shvatljivo, jer je većina sudionika na stanovit način bila uključena u već postojeća vjernička društva, pokrete i zajednice.

Poslije nego što su predavači - a bilo ih je trinaest - obradili spomenute teme u trostrukom tematskom sklopu, slijedilo je valjda najveće iznenađenje na Zboru. Pred nama su se naime sad izredali predstavnici vjerojatno svih postojećih laičkih skupina, pokreta i zajednica u Hrvatskoj. Čuli smo - i u Zborniku čitali - njihova kratka predstavljanja u kojima su pokušali sabrati, zaista, najvažnije podatke o pokretu ili zajednici kojoj pripadaju. Na Zboru je bila predstavljena 21 vjernička organizacija, a u Zborniku ih imamo nabrojanih 22, jer se jedna skupina željela samo pismeno očitovati. Preuzetno je tražiti da se na temelju zaista kratkih predstavljanja nešto određenije i značajnije kaže o tim skupinama. Nedostaju naime podaci o broju članova i o stupnju utjecaja na širu vjerničku zajednicu. Još manje je raspoznatljiv teološki diskurs. Za mlade sociologe religije - ako ih uopće ima slobodnih od nesociologijskih obveza - bilo bi to plodno tlo rada i idealno sredstvo znanstvena promaknuća. No, već na prvi pogled vidljivo je da su laičke skupine što danas djeluju u Hrvatskoj vrlo različite, koliko po teološkom usmjerenju, toliko po društvenom ustroju. Ima velikih i malih, poznatih i nepoznatih, starih i novih, tradicionalnih i modernih, rubnih i središnjih, društveno aktivističkih i mistično povučениh. Za neke nismo dosad nikad čuli, dok su drugi već rasprostranjeni u zapadnjačkom društvu: Apostolat molitve, Caritas, Fokolarini, Bračni susreti, Kursiljo, Marijina Legija, Neokatekumeni. Druga je stvar, da li su i koliko stvarno prisutni i djelatno učinkoviti u našoj vjerničkoj sredini. U svakom slučaju, zapažaju se velike razlike između pojedinih laičkih udruga, barem izvanjski i svjetovno gledajući. Tako su neki od članova pojedinih pokreta čak ambasadori, ugledni predstavnici vlasti, stranački predvodnici i urednici najvećih dne-

vnih listova, dok u drugim skupinama prevladavaju bezimni podzemljari ili ponesena mladež. Bit će to onda dodatnim razlogom više za oprez i suzdržljivost u prosudbi laičkih društava i pokreta u Hrvatskoj.

Konac pak Zbora vjernika laika bio je ostavljen za slobodni razgovor sudionika, kojih, dakako, nije bilo tako malo. Svatko od njih je htio nešto svoje priopćiti - više u smislu čuvstvenog rasterećenja nego racionalne znatiželje - ali vremena nije bilo dovoljno. Teško će biti izdvojiti i uglaviti neke važnije odrednice u tom razgovoru, jer se on o svačem vodio. Ipak, čini se da su najviše zanimanja pobudila pitanja ustroja, kako smo to prije spominjali. Tako su se tijekom rasprave iskristalizirala četiri gledišta, koja osim ustroja uključuju i određenje religiozne djelatnosti laičkih skupina, što često ide skupa. Prvu skupinu sačinjavali su oni što ustraju na župskoj strukturi laičkoga okupljanja i na koncilskoj obnovi u njoj. Njih prije svega brine potpuna odsutnost svijesti crkvenosti u naših laika. Zato tu svijest treba početi buditi i to je ne samo jedan od ciljeva laičkog pokreta nego njezin trajni život. Ističu dalje da naša Crkva zapravo nije ostvarila koncilske i postkoncilske namjere, pa otud izostaje svijest crkvenosti i jedva da se spominje narod Božji, kao temeljna teološka kategorija Koncila. Da bi se konačno ta obnova izvršila - kao obnova svijesti crkvenosti ili pripadnosti Božjem narodu - potrebna je teološka naobrazba i napor razmišljanja. Osim teološkog znanja, uvjet za koncilsku obnovu jest zajedništvo. Katoličanstvo ima smisla samo u zajedništvu s drugima, zauzeto čineći dobro sebi i bližnjima. No, to bi zajedništvo bilo zacijelo obična profana i sociološka kategorija - kao neko športsko društvo ili politička stranka - da nema euharistije koja cijelom pokretu daje osobito vjersko ili religiozno obilježje. Po sebi je jasno da ovo prvo gledište ustraje na tome da svaki poticaj organiziranja mora početi od samih laika i njihove probudene eklezijalne svijesti.

Drugu grupu bi činili oni što misle da bi za početak valjalo oblikovati - dakako opet unutar župske zajednice, ali i na biskupijskoj razini - nekoliko različitih i specijaliziranih skupina vjernika laika. Svaka od tih skupina birala bi tajnim glasovanjem na određeno vrijeme svojega voditelja i tajnika, uvijek bi to bio jasno laik, koji bi se brinuli za skupinu, surađujući tijesno sa svojim župnikom. Članovi svih skupina posebnu bi pozornost posvetili njegovanju molitve i sakramentalnog života. S vremenom bi se takve skupine povezivale na područnom, a onda na biskupijskom i nacionalnom području. Predviđeno je šest takvih skupina: prva, karitativna, kojoj ime kaže čime bi se bavila; druga, obiteljska, što se uspostavlja za promicanje, proučavanje i rješavanje obiteljskih problema; treća, liturgijska, koja će promicati liturgijski život, pripravlajući na poseban način nedjeljna euharistijska slavlja; četvrta, biblijska, koja bi okupljala prijatelje Božje riječi i pokazivala mogućnost življenja Božjih riječi; peta skupina je ustanovljena radi promicanja duhovnih zvanja molitvom, praćenjem života mladića i djevojaka, njihovim podupiranjem i pomoći; konačno,

šesta skupina bi nosila naziv *Pravda i mir*, a svojim bi članovima omogućivala temeljno upoznavanje katoličkog društvenog nauka, promičući na mjesnoj ili područnoj razini ljudsko dostojanstvo, ljudska prava i mir. To gledište - izraženo kroz šest skupina - očito sabire najvrijednija iskustva rada laika u župama, nadodajući neka posve nova koja su bila onemogućena u starom socijalističkom sustavu.

Treća grupa oblikovala se pozivom na odredbe novog Zakonika kanonskog prava koji razlikuje dva tipa laičkih društava: privatna i javna. Privatna su takva u kojima se članovi okupljaju privatno u svoje ime. Sve je prepušteno njihovoj vjerničkoj inicijativi i ustrojavanju. Sami ih vjernici, bilo klerici ili svjetovnjaci, pokreću i osnivaju. Ipak, da bi u Crkvi bila priznata, moraju im od strane Crkve biti službeno potvrđena Pravila, jer se Crkva brine da se u njima čuva vjera i ćudoređe. Javna pak društva su striktno službene crkvene organizacije. Stoga su pridružene crkvenoj upravi. Crkvena ih vlast osniva i usmjeruje prema motivu i cilju zbog kojih ih i ustanovljuje. Dio su javnoga poslanja i sudjeluju u hijerarhijskom apostolatu. Uvijek nastupaju u ime Crkve. Glede načina udruživanja i rada, ustroja i funkcije novi Zakonik kanonskog prava to prepušta određenoj crkvenoj vlasti u nadležnost. Može to biti biskup, ali i Biskupske konferencije, ukoliko se odluče za zajednički pothvat i jedinstvenu akciju. Spomenuto mišljenje dakle podupire ideju da je u našim prilikama najprimjerenije ići na organiziranje odozgo, od strane Biskupske konferencije, jer se radi o važnoj stvari za našu Crkvu i o početku nečeg posve novog u uvjetima kad bi rascjepkanost ustroja po župama i biskupijama mogla stvar učiniti neučinkovitom, što se dosad bezbroj puta pokazalo. Samo ono što je Crkva predvodila, imalo je u našim prilikama vidljiviji učinak. Iz svega proistječe da je predložen jedinstveni model, zajedničko društvo, ili bolje, pokret suvremeno organiziran pod jurisdikcijom hrvatskih biskupa. Predratni sukobi i stari Hrvatski katolički pokret bolovao je od teških razmirica i sukoba i zato što taj pokret nije bio zajednički službeno pokrenut i jedinstveno vođen. To je treće stajalište najkraće ovako sažeo jedan njezin predstavnik: "Prema novom Kodeksu postoje privatna društva, a Kodeks se jednom u sto godina mijenja. Privatna društva hvalim, promičem i za njih radim. O njima sam rekao najljepše riječi. Ali treba znati što može prema Kodeksu ići odozdo, a što odozgor. Odozdo idu privatna društva, ona su išla i neka idu i dalje i neka ih bude sto tisuća, ali želio bih ipak da bude u Crkvi koordinacija. Službena društva ne mogu ići odozdo. Službena društva prema Kodeksu moraju ići odozgor, to jest njih osniva službena crkvena vlast, a ja sam zaželio da to ne bude pojedini biskup nego zajednička Konferencija" (str. 212).

Konačno, četvrto gledište oblikovano među sudionicima Zbora vjernika ne obazire se uopće na novi Zakonik kanonskog prava, nego gorljivo zastupa prvenstvo privatnih društava i inicijativu odozdo, puštajući da u svojoj dobronamjernosti rade kako znaju i koliko mogu svi oni koji se kane ustrojiti u laička društva i pokrete.

Tako žučna rasprava o načinima ustroja laičkih udruga ne bi trebala nikoga ozbiljno iznenaditi, jer je svatko od nazočnih na Zboru u ishodima te rasprave zapravo vidio ispisanu sudbinu vlastite vjerničke skupine. Otud mjestimice i polemičnost u sučeljavanju različitih mišljenja. No, ima još jedna opća okolnost koja je potpirila to jedino jače uzbuđenje iskazano na Zboru laika. Poznato je da katoličke vjerničke organizacije postoje odavno u Crkvi, ali da je tek novi Zakonik knonskog prava prvi put pokušao sustavno urediti to složeno i nesređeno područje, oblikovano u burnom postkoncilskom razdoblju. Uostalom, taj je Zakonik i donešen s ciljem da uvede više reda u zbrku mnoštva vrlo različitih i nedovoljno pravno određenih crkvenih udružbi koje se pri osnivanju nisu odveć obazirale na pravne formalnosti, a nisu ni mogle jer tada opširnijih propisa iz te oblasti još nije bilo. Stoga je nastala strka i zbraka kad je Kodeks bio proglašen. Trebalo je naime već brojne postojeće laičke pokrete i zajednice svrstati u neki od onih oblika udruživanja koje je predviđao novi Zakonik kanonskog prava. Da li stanovita vjernička skupina spada u javno ili privatno crkveno društvo, valjalo je prije svega odrediti za udruge koje su već postojale, a ne samo za one što se tek kane osnivati. Sigurno da je to izazvalo velike teškoće i stanovitu pomutnju u redovima onih koji nisu bili u prilici da takva pitanja sebi uopće postavljaju. Nesigurnost u primjeni crkvenih propisa osjetila se, više - manje, u svim katoličkim sredinama gdje su se odredbe Novoga zakonika uznastojale oživotvoriti i primijeniti. Tako je, primjerice, Talijanska biskupska konferencija morala višestruko javno posredovati posebnim pastoralnim uputama - od kojih jedna nosi znakovit naslov *Criteri di ecclesialità dei gruppi, movimenti, associazioni*, a druga *Comunione, comunità e disciplina ecclesiale* - trudeći se izraditi mjerila glede primjene novoga Zakonika kanonskog prava na već postojeće laičke zajednice i razjasniti nejasnoće statusne naravi tih zajednica.

Iz svega jasno slijedi da je rasprava na Zboru o oblicima laičkog okupljanja - s juridičkim, a ne teološkim naglascima - bila u stvari pokrenuta najviše zbog novoga crkvenog zakona, a ne možda nekom našom posebnom situacijom. To onda, dakako, još uvjerljivije potvrđuje gotovo opće usvojeno mišljenje da su organizacijska pitanja za modernoga čovjeka od drugorazrdenog značenja, osim ako ne pobude slutnju da se iza tih pitanja skrivaju mogućnost ugrožavanja njegovih temeljnih prava.

Ipak, dublje gledano, predhodna juridička tema može se također odčitati - povijesno i teološki - kao nastavak staroga prijepora o Katoličkoj akciji u Crkvi, pa bi valjalo i o tome nešto reći. Na Zboru se inače Karolička akcija nije spominjala, iako ne bi bilo posve pogrešno prepoznati je u službenim društvima iz Kodeksa, to prije što se od svih laičkih pokreta ona jedina spominje u koncilskom dekretu *Apostolicum actuositatem*. O Katoličkoj akciji postoje danas suprotna i čak oprečna mišljenja. Svejedno prevladava nepovoljan povijesni

sud. Vjerojatno je na djelu društveni odbлесак novosti Drugog vaticanskog koncila koji je neke tradicionalne oblike iskazivanja kršćanske vjere blago otklonio i uskladio s evanđeoskim namjerama. Ako se u naše doba i potiče osnivanje Katoličke akcije, zbiva se to na jedan posve drugačiji i novim okolnostima primjereniji način. Sugurno naime da Katolička akcija iz predkoncilskih vremena nije ni po čemu istovjetna ovoj današnjoj. Prije je bila poglavito ustrojavana s ciljem da omogući što djelotvorniji utjecaj Crkve na njoj neprijateljski svijet i osigura joj pravorijek u svim najvažnijim pitanjima. Suprotno tome, suvremeni se svijet, s kojim Crkva želi voditi dijalog, ne može više tako jednostavno ideološki osvajati, a niti ga stavljati pod svoju isključivu ovlast. Društveni je pluralizam učinio svoje, što je i Crkva uzela na znanje. U tom je smislu papa Ivan XXIII. gledao sa stanovitim odmakom na Katoličku akciju, dok je papa Pavao VI. obavio smjenu voditelja u tom laičkom pokretu. Otud promjene u njegovu rječniku i napuštanje bojovna raspoloženja u njegovih članova. Obustavljen je rat sa svijetom i objavljen mu je mir. Naglasak je stavljen na funkciju "posredovanja", a ne "zauzeća". Jer u središtu je koncilskih promjena bio dijalog, koji pretpostavlja ne samo to da će svijet biti obogaćen Crkvom, nego da će i Crkva biti poučena od svijeta. Zato unatoč prilagodabama, utjecaj Katoličke akcije naglo počinje opadati u korist novih crkvenih pokreta i zajednica, što nas ne smije začuditi jer je upravo ta moćna i jedina laička organizacija bila dugo istoznačnica predkoncilske Crkve, pa je s njom ubrzo i podijelila istu sudbinu.

Za potvrdu te promjene u stajalištima vjernika prema Katoličkoj akciji - koja je u dugom predkoncilskom razdoblju više - manje pokrivala cijeli prostor laičke javne djelatnosti - najbolje je spomenuti događaj Izvanredne biskupske sinode održane godine 1985. u Rimu, a na kojoj su prvi put u povijesti Crkve bili pripušteni laici, čiji odabir za takvu priliku zacijelo nije bio ni slučajna, niti brzoplet. A ipak od sedam laika - tu ne računam sebe jer nisam zastupao neku posve određenu laičku zajednicu - nitko nije bio izrijekom spomenut kao predstavnik Katoličke akcije. Jedan je zastupao Katoličko sveučilište u Milanu, drugi Papinski savjet za obitelj, treći Njemačke studente, četvrti pokret Fokolarina, peti Konferenciju internacionalnih katoličkih organizacija, šesti pokret Comunione e liberazione i sedmi radnike iz Južne Amerike. To su, dakako, samo činjenice, ali one nerijetko više govore od teorijskih uvjeravanja.

Ako u nas slučajno dođe do obnove Katoličke akcije, treba svakako voditi računa o spomenutom obratu, koji je vezan uz novost Drugog vaticanskog koncila. To spominjem zato jer su u nas mjestimice na djelu opasne retrogradne težnje - manje u Crkvi, a više u društvu - što se hoće nadovezati na katolicizam prije drugog svjetskog rata, a očituje se u nekom izvanjskom i samodovoljnom masovnom religioznom dokazivanju brojnosti i snage. Kad bi se radilo samo o osobnim priželjkivanjima i razumljivim nostalgijama, stvar ne bi zavrijeđivala veću pažnju. No, čini se da upravo nepredviđeni društveni uvjeti -

siromaštvo, frustriranost, rat pripadnika različitih konfesija, jačanje svih oblika radikalizma i socijalističko "zausta-vljanje" građanskoga društva, pogoduju tim konzervativnim težnjama. Stoga bi se laici morali početi okupljati samo na čisto vjerskim, mirotvornim, karitativnim i koncilskim programima, izbjegavajući na taj način sve možebitne zloporabe. Za vjernike drugi programi ne dolaze u obzir i izvan su crkvene pastoralne skrbi, premda mogu biti jako privlačni u teškim vremenima rata i poraća. Nažalost, povijest je i odveć puna tih kušnji da bi nas opravdalo neznanje. Na spomenute opasnosti treba otvoreno upozoriti, jer se u suprotnome izlažemo opasnostima da odstupimo od temeljnih evanđeoskih poruka i bitnih koncilskih usmjerenosti.

Na Zboru je bilo dosta riječi o župi, kao ključnoj točki laičkoga okupljanja. Za sada tom izboru nema prigovora, ni sa sociološkog niti s teološkog gledišta. Ipak, treba očekivati da će proces sekularizacije - koji nam nezaustavljivo dolazi skupa s kapitalističkim društvom - u mnogome oslabiti i raspršiti povezanost vjernika u župskoj zajednici. U zapadnjačkim se društvima to već naveliko zbiva, pa je teško vjerovati da će nas posve preskočiti. Župa, naime, postaje sve manje onaj povlašteni prostor gdje se vjera zaista istinski živi. Znakovito je da se većina suvremenih laičkih pokreta, i to onih najvitalnijih, ne uspostavlja uopće u okviru župe i tamo ostaje nego se radije ukorjenjuje u širem društvenom podneblju, posebice školama, sveučilištima, svijetu rada i usluga. Župe im se čine nekako smještene izvan glavnih protoka društvenog života, a laici bi htjeli biti u njihovom središtu. Otud onda brojni nesporazumi i teškoće u određivanju odnosa između novih vjerničkih pokreta i tradicionalnih struktura katoličkog apostolata, kao što su to Katolička akcija ili župa. Što se pak osjećaja crkvenosti tiče, njega valja svim silama promicati, ali u pastoralnim prosudbama uvažavati samo onoliko koliko ga stvarno u zbiljnosti ima. Sve je drugo bijeg od istine o stanju naše vjere u narodu, što smo danas osobito skloni idealizirati.

Možda bi se dojmovi o Zboru i sad pročitanoj Zborniku mogli sažeti u jednu tvrdnju: laički krugovi kao da nisu dostatno svjesni golemih promjena koje su se zbile u Crkvi i zapadnjačkom društvu glede mjesta i uloge kršćanske vjere i vjernika. Time se međutim gubi iz vida činjenica da se i zemljovid laičkih pokreta potpuno promijenio. Umjesto jedne moćne i goleme organizacije, s jasnim ideološkim i teološkim ciljem, sada je u prvi plan izbilo nepregledno mnoštvo malih i vrlo različitih vjerničkih zajednica. Koliko da je taj novi tijek bio potican od porukâ Drugog vatikanskog koncila, toliko su ga i izazvale - na sociološkoj razini - ubrzane društvene promjene koje i nas očekuju. Uostalom, znanstvena su istraživanja otkrila postojanje uzročnoga odnosa između rasta broja crkvenih udruga i povećane potražnje ljudi za identitetom i solidarnošću u suvremenom društvu. Na taj je način omogućeno vjernicima, posredstvom skupina, da sudjeluju u življenju Crkve, iako sad u manje formalnim oblicima.

Zato je u njih ostvarena daleko veća samostalnost u odnosu na crkvene ustanove, ali je istodobno porasla osobna i zajednička odgovornost pojedinaca i pokreta. Na crti razmatranja sociologa N. Luhmanna, to se usmjerenje može označiti kao iščeznuće "društvena središta" i razvitak sve samostalnijih "pod-sustava". U širem određenju, laičke skupine postaju također i slobodni odgovor modernom svijetu i dragovoljna prilagodba jednom sve složenijem društvu. S obzirom da suvremena civilizacija ima svega u izobilju osim smisla, te skupine dobivaju mjesto gdje se izgubljeni smisao pokušava pronaći i istinski živjeti. Upravo različitošću svojega ustroja, namjera, djelovanja i teoloških razrada, laičke se družbe uspijevaju oduprijeti krajnjoj kompleksnosti modernoga društva. Stoga su i oblikovane po mjeri malih osobnih situacija, a ne velikih povijesnih zadataka. U prilog tome, spomenimo kako novija sociologija religije - podacima svojih istraživanja - pokazuje da u europskim gradovima vjerničke zajednice na skupovima najčešće razmišljaju o duhovnim i moralnim pitanjima, a manje o katehetskim i društvenim prilikama, dok politička gotovo nikad ne spominju.

Iz svega proizlazi da u naše doba laičko okupljanje ide redovito odozdo, pa nije nikad učinak nekog unaprijed zamišljenog plana ili pastoralnog pothvata nego se posve dobrovoljno i slobodno oblikuje, zadovoljavajući prije svega - u pluralističkom ključu - vrlo različite religiozne potrebe naših suvremenika. Pobude pak za takvo nagnuće dolaze iz tri izvora: od koncilske obnove u Crkvi; od pritiska moderne kulture s njezinim vrednotama subjektiviteta, promjene i slobode; i od egzistencijalnih zahtjeva za smislom, identitetom i osbnim zauzetostima.

Vrijeme je za sažetak ovoga prikaza. Sigurno da je održavanje Zbora hrvatskih vjernika i objavljivanje Zbornika o njemu prvi i nezamjenjivi uvjet za uspostavljanje i oživljavanje, poslije toliko godina prisilnoga progonstva, laičkog pokreta u nas. Ako ništa drugo, to je početak, premda nije još jasno čega i kada, što je inače pravilo svake duhovne novosti u dugoj povijesti Crkve. Zametak se karizme obično ne vidi razvidno sve dok se ne pojave njezine posljedice. Mnogi već počinju nestrpljivo prigovarati da ništa nije učinjeno od dana održavanja Zbora do danas. Ne dijelim tu zabrinutost. Naprotiv, držim da je tako bolje. Jer, Crkva nije isto što i državna ustanova ili gospodarsko poduzeće, koji svoje učinke postižu isključivo ljudskim umijećem. Bit će valjda da kao vjernici moramo još računati i na uplitanje Nadnarvnoga u povijesna zbivanja. Živimo u doba kad se lakše posize za pretjeranostima i brzopletostima nego razboritostima i umjerenostima; kad su više na cijeni izvanjska dokazivanjâ nego unutrašnja žrtvovanjâ. Dovoljno je pritom podsjetiti na bruku s nedavnom Duhovnom obnovom, čiji su začetnici - svojim ideološkim shvaćanjem kršćanske *metanoie* - učinili više štete Crkvi nego mnogi njezini neprijatelji. Zato treba biti krajnje oprezan kad se pokušava utjeloviti vjera u neki prostor i vrijeme. Crkva je odveć ozbiljna

stvarnost da bi je tek tako mogli prepustiti u ovlast nečijim nepromišljenim izlijetanjima i zanesenim improvizacijama. Ako nema karizme, neka bude barem opreza, znanja i mudrosti, ali i najvažnijega: povjerenja u Nadnaravno. Evandjelje se ne promiče dekretima i organizacijom, a još manje vikanjem i praznom galamom, nego skromnošću i opetovanom molitvom strpljenja: "Neka dođe Kraljevstvo Tvoje!".

PROGNANIKOV SAN

Ana Tojčić Jušić

Ja prognanik, hodah noćas Kijevom,
Potokom svojim.

I, gle,
kuća za koju rekoše, zgarište je samo,
iz zemlje od kamena izrasla.

Hodam dalje, nije me strah
i vidim,
tri kostele, za koje rekoše da su sasječene,
stoje, onako jake, ponosne i bogate
da se ptice u njihovim krošnjama nastaniti mogu.
I ptice vidjeh
za koje mater je rekla,
da su davno, dvije godine prije rata nestale.

I jedno dijete susretoh,
kaže mi, samo je.
Vidim dijete plače,
i utješit se ne može.